

Met wortels tot in het water

De Kruisheren-missie in West-Uelé

1920 – 1993

Dr. Roger Janssen o.s.c.

Maaseik, 2010

INHOUD

Woord Vooraf	5
Inleiding	9
Deel 1: de aanvangsjaren van de kruisherenmissie in Belgisch-Congo, 1920-1929	15
1 Missionarissen in Belgisch-Congo	15
2 De norbertijnen van Tongerlo en het missiegebied Uel�, 1898 –	21
3 De toewijzing aan de kruisheren van een deel van West-Uel�, 1920	25
- <i>De uitnodiging om te participeren in de overzeese missionering</i>	26
- <i>Teleurstelling in de Nederlandse kloosters van de orde</i>	27
- <i>Toekenning van een missiegebied</i>	32
- <i>Mathieu Konings overste van de kruisherenmissie, 1921-1929</i>	38
- <i>Culturele beinvloeding</i>	43
- <i>Gespannen verhoudingen tussen de eerste kruisheren-missionarissen</i>	47
- <i>Spanningen tussen Konings en Derikx</i>	48
- <i>Initiatieven met het oog op onderwijs en ziekenzorg</i>	53
- <i>De eigen apostolische prefectuur</i>	56
<i>Bijlage 1: De toestand in Bondo in het jaar 1925</i>	59
Deel 2: de kruisherenmissie in West-Uel�, 1930-1953	65
1 Mgr. Fredericus Maria Blessing overste van de kruisherenmissie, 1930-1962	65
- <i>Jeugdijaren en intrede in de Orde van het Heilig Kruis</i>	65
- <i>Missionaris in Belgisch-Congo</i>	66
- <i>Apostolisch prefect</i>	69
- <i>Generale visitatie in 1930-1931</i>	70
- <i>Het kleinseminarie van het Heilig Kruis in Bondo</i>	71
- <i>De Congregatie van de Broeders van het Heilig Kruis</i>	73
- <i>Een congregatie voor inlandse zusters</i>	76

- <i>Apostolische vicaris</i>	77
- <i>Een reguliere overste naast de apostolische vicaris</i>	82
- <i>Missiestatuten</i>	96
- <i>Een secretaris voor de apostolische vicaris</i>	98
- <i>Afscheid van de missie</i>	101
2 Een chronologisch overzicht en geografische kenmerken van de missieposten van de kruisheren in de jaren dertig, veertig en vijftig	102
- <i>Geografische kenmerken</i>	102
- <i>Culturele belangstelling</i>	107
3. Het leven in de missie in de jaren 1930-1945	108
- <i>Hulp van zusters en broeders</i>	108
- <i>De missieposten, 1920-1945</i>	110
- <i>Te weinig kruisheren-missionarissen</i>	115
- <i>De Tweede Wereldoorlog</i>	125
- <i>De eerste inlandse priesters</i>	128
- <i>De missieprocuratoren</i>	129
- <i>De missieactie op het college van Maaseik</i>	131
4 Het leven in de missie in de jaren 1946-1953	132
- <i>Een tekort aan kruisheren-missionarissen</i>	132
- <i>Missionering en onderwijs: de situatie in 1948</i>	134
- <i>Hulp van de zusters van Berlaar en van de zusters Ursulinen</i>	135
- <i>Aangroei van het aantal kruisheren-missionarissen</i>	136
<i>Bijlage 2: Klop 's nachts niet aan de deur van een zwarte!</i>	145
<i>Bijlage 3: De clan als grondslag van het sociale leven van de Azande</i>	148
<i>Bijlage 4: Voor weken het bos in</i>	151
<i>Bijlage 5: Transportmiddelen in de missiegebieden</i>	153
<i>Bijlage 6: De congregatie van de Broeders van het Heilig Kruis</i>	154
<i>Bijlage 7: Herinneringen van broeder Linus van Dijk over de bouwwerken in Congo, 1936-1979</i>	157
Deel 3: Van apostolisch vicariaat tot bisdom Bondo, 1953-1960	169
1 Mgr. Andreas Creemers van reguliere overste tot bisschop, 1946-1955	169
- <i>Reguliere overste</i>	169
- <i>Inspecteur van het onderwijs in het vicariaat Bondo</i>	175
- <i>Missieposten</i>	177
- <i>Bisschopswijding</i>	181
- <i>Opbouw van het kloosterleven</i>	182

	INHOUD	283
2	Congo was aan het veranderen	188
	- <i>Algemeen</i>	188
	- <i>Een ander klimaat in het bisdom Bondo</i>	192
	- <i>De kruisheren-missionarissen en de aangekondigde ommekeer</i>	198
	<i>Bijlage 8: Een andere houding van de Congolezen ten aanzien van de blanken, 1960</i>	204
	Deel 4: Moordende Simba's brachten de toekomst van de missie in gevaar, 1964-1965	209
1	Rebellie in Oost-Congo	209
2	Van de gevangen genomen missionarissen werd een aantal vermoord (augustus 1964-30 mei 1965)	212
3	Grote verslagenheid in België en Nederland	220
4	Martelaren voor hun geloof?	221
	<i>Bijlage 9: Kruisheren-missionarissen in Congo 1964</i>	224
	Deel 5: Bondo, een missie die niet meer groeien kon, 1967-1993	227
1	Terug naar Bondo	228
2	"We beginnen weer van voren af aan."	229
3	Missionaris worden in Congo/Zaire in de jaren zeventig	240
	- <i>Kruisheren-missionarissen, 1971-1980</i>	240
	- <i>Kernvorming</i>	244
	- <i>Denken en handelen rond gerechtigheid en vrijheid</i>	247
	- <i>"Cement is te krijgen in Lukala (op 2000 km), maar er is geen papier voor zakken."</i>	248
4	Het einde van de Kruisherenmissie in het bisdom Bondo in de jaren tachtig	251
	- <i>Kruisheren-missionarissen, 1981-1985</i>	251
	- <i>De nieuwe kijk op de aanwezigheid van kruisheren in Afrika</i>	254
	- <i>Kruisheren-missionarissen, 1986-1993</i>	257
	- <i>Epiloog</i>	259
	<i>Bijlage 10: Kruisheren-missionarissen in Bondo, 1920-1993</i>	263
	Bibliografie	267
	Illustraties	279

WOORD VOORAF

De Congolese volkeren bezaten tot in het begin van de twintigste eeuw een orale traditie (zonder schrift). Het verleden werd bewaard, in stand gehouden en uitgedragen aan de hand van verhalen, gezangen en dansen met trommel, xylofoon en gitaar. Zij aanvaardden een opperwezen met daaronder vele geesten als tussenkrachten. Sociale interacties gebeurden in clanverband. De economische activiteit bleef beperkt tot landbouw, jacht, visvangst, hout- en ijzerbewerking en natuurlijk ook huttenbouw. De tijdsdimensie 'toekomst' ('vooruitzien') genoot weinig aandacht.

De kolonisatie en de missionering brachten vele inlanders in contact met de Europese industriële wereld en met de christelijke beschaving. De confrontatie van de eigenlandse met de Europese cultuur leidde tot spanningen. De Afrikaanse samenleving was immers geheel anders geconcipieerd dan de Europese. Veranderingen in de sociale stratificatie en de miskennis door de Europeanen van de aloude inlandse gewoonten enerzijds en de toenemende materiële welvaart annex fascinatie van de Europese rijkdommen bij een aantal inlanders anderzijds leidden na meer dan een halve eeuw kolonisatie tot een overhaaste drang naar zelfbestuur. De roes van een verkeerd begrepen autonomie in de jaren 1960 loodste de Congolese bevolking een era binnen van tribaal geweld en miskennis van alles wat haar lief was aan oud en nieuw.

Het bisdom Bondo ontsnapte niet aan de vernietigende kracht van haat en geweld. Gelegen op vijf graden boven de Evenaar bestond het half uit oerwoud en half uit savanne. De oppervlakte bedroeg 75.000 km². Er leefden hoofdzakelijk Azanden. Grond was er in overvloed. De vruchtbaarheid varieerde van streek tot streek. Het droog seizoen was kort en duurde amper twee maanden.

De missionarissen ondervonden een zekere mate van welwillendheid vanwege de autochtone bevolking. De mensen waren dankbaar voor de inzet van de zendelingen in onderwijs en gezondheidszorg. Meer weerstand ondervonden de paters, broeders en zusters in het bestrijden van de voorvaderlijke gebruiken en de animistische belevingen. Na de onafhankelijkheid wilden de lokale gemeenschappen dat de Europese zendelingen bleven of terugkwamen. Het gevaar kwam van buiten af, van rebellerende soldaten en van plunderende jongeren die in hun haat tegen alles wat niet Congolees was niet alleen de blanken viseerden, maar ook de lokale gemeenschappen die tot op zekere hoogte bereid waren om de Europese beschaving te assimileren. Een lange periode van instabiliteit brak aan.

Onderhavige studie behandelt een periode uit de geschiedenis van de Orde van het Heilig Kruis die behoort tot het onverwerkte verleden. Het is te vroeg om nu al te streven naar een uitgebreide analyse van negentig jaar missiegeschiedenis in Congo. Wat gebeurd is, vergt vermoedelijk nog een lange tijd van verwerken, vergeven en herstelgericht werken door alle betrokken partijen. Te veel gebeurtenissen werpen hun schaduwen nog vooruit. We kunnen en mogen er nu niet over schrijven. Te zeer wordt het verleden anders gekleurd wanneer het bekeken wordt door een Afrikaanse of door een Europese bril. Slechts weinig missionarissen slaagden er immers in om de manier van denken en de wirwar van menselijke verhoudingen van de inlanders aan te voelen en te begrijpen. Omgekeerd waren de Europese vooruitziendheid, efficiëntie en hantering van de tijd voor de inlanders niet te vatten.

Een en ander heeft tot gevolg dat wij de geschiedenis van de kruishermissie in het bisdom Bondo niet indringend willen en kunnen behandelen. Toch willen wij aan deze geschiedenis niet voorbijgaan, nu Congo vijftig jaar onafhankelijk is en de orde negentig jaar aanwezig is in dit land. De kruisheren kunnen terugblikken op een lange periode van mateloze en batenloze inzet in dienst van de Kerk en van de inlanders. De confraters in de Kivu hebben vanaf hun oorsprong omstreeks 1985 gekozen voor de titel "Martyrs de

Bondo” en daarmee hùn geschiedenis gekoppeld aan die van hun geloofsgenoten in de Oostprovincie. Dit boek eindigt daarom bij de uittocht van de kruisheren uit het bisdom Bondo en de intocht van de orde in de Kivu.

Voor het schrijven van dit boek hebben we gekozen voor een mix van bronnen van orale geschiedenis en autobiografische geschriften. Als bindmiddel hebben we geopteerd voor rapporten van kapittels, visitaties, reisverslagen, allerhande analyses en dies meer. We hebben vele archivalia niet verkend of verwerkt wegens te vroeg of te delicaat. Bovendien gingen behoorlijk wat bronnen verloren, zodat een exhaustieve en comparatieve benadering van de missiegeschiedenis wellicht onmogelijk zal worden. Graag presenteren we dit werk als een synopsis. Later, als de tijd daartoe rijp is, kan nader onderzocht worden welke vorm van synergisme het kruisherenleven in Congo heeft geopenbaard en tot welke vormen van symbiose het samenleven van de inlanders en de buitenlanders heeft geleid.

Met dit boek willen we tenslotte eer betuigen aan alle missionarissen die in de kruisherenmissie in Uelé hebben gewerkt en tevens onze waardering uitspreken voor de gelovige aanwezigheid van alle kruisheren in het huidige Congo. Daarom kozen we als titel een regel uit enkele verzen van de profeet Jeremia (17, 7-8):

“ Gezegend is hij die op Jahwe vertrouwt,
en zich veilig weet bij Hem.
Hij is een boom aan een rivier
met wortels tot in het water.
Hij heeft geen last van de hitte,
zijn bladeren blijven groen.
Een tijd van droogte deert hem niet,
hij blijft vrucht dragen.”